

(def tekst inleiding, door Dineke Stam)
Geschiedenis van de eigen omgeving.
Intercultureel Erfgoedproject voor Nederlands als Tweede Taal

Een titel hoeft niet

Hier zit ik dan onder een boom
aan de oever van een rivier,
op een zonnige morgen.
Een nietige gebeurtenis
die niet de geschiedenis ingaat.
Hier zijn geen veldslagen en pactsen
waarvan de motieven worden onderzocht,
of gedenkwaardige tirannenmoorden.

Toch zit ik aan de rivier, dat is een feit.
En nu ik hier ben,
moet ik ergens vandaan zijn gekomen
en daarvoor
op nog vele andere plaatsen zijn geweest,
net zoals veroveraars van landen
voor ze aan boord gingen.

Zelfs een vluchtig ogenblik heeft een rijk verleden,
een vrijdag voor de zaterdag,
een mei die aan juni voorafging.
Het heeft zijn eigen horizonnen, even werkelijk
als in de veldkijkers van bevelhebbers.

De boom is een populier die hier al jaren wortelt.
De rivier is de Raba die langer stroomt dan vandaag.
Het paadje is niet eergisteren pas
door de struiken gebaad.
Om die wolken te kunnen verjagen,
moet de wind ze eerst hierheen hebben gewaaid

En hoewel in de buurt niets groots gebeurt,
is de wereld daardoor nog niet armer aan details,
niet minder gefundeerd, niet zwakker gedefinieerd
dan toen volksverhuizingen haar in hun greep hielden.

Niet alleen geheime complotten worden in stilte gehuld,
niet alleen kroningen gaan van een gevolg van oorzaken vergezeld.
Rond kunnen niet alleen de jubilea van opstanden zijn,
maar ook de omspoelde steentjes aan de waterkant.

Dicht en verstrengeld is het borduursel van de omstandigheden.

De steken van de mier in het gras.
Het gras dat aan de aarde is genaaid.
Het golfpatroon waardoor een twijgje wordt geregen.

Het is zo gegaan dat ik hier ben en kijk.
Boven me fladdert een witte vlinder in de lucht
met vleugeltjes die alleen van hem zijn
en over mijn handen ligt zijn schaduw,
geen andere, niet zomaar een, alleen de zijne.

Wanneer ik zoiets zie, verlaat me altijd de zekerheid
dat wat belangrijk is
belangrijker is dan wat onbelangrijk is.

'Een titel hoeft niet ' van Wislawa Szymborska uit: *Uitzicht met zandkorrel*, J.M. Meulenhoff, Amsterdam, negende druk 1998, in de vertaling van Gerard Rasch

Zo treffend als de Poolse dichteres Wislawa Szymborska haar beleving van een moment en een plaats voorziet van een historische dimensie, is weinigen gegeven. Louter met woorden schetst zij 'zelfs van een vluchtig moment een rijk verleden'. Daarbij heeft zij oog voor de geschiedenis van gebeurtenissen 'die niet de geschiedenis ingaan'. De confrontatie met erfgoed – geschiedenis die wél bewaard is - kan ook een historische ervaring bieden, een moment om bij de eigen omgeving stil te staan. Zo zegt Elvan Akyildiz, presentatrice van het tv-programma 'Surinamers zijn beter dan Turken', nadat ze op 25 februari 2001 bij de Dokwerker in Amsterdam de herdenking van de Februaristaking (1941) bijwoonde: 'Nu ik deze geschiedenis ken, voel ik me meer verwant met dit land, meer thuis in de stad.' Dit boek wil een bijdrage leveren aan het proces van zich thuis voelen, door middel van het uitwisselen van geschiedenissen.

'Nu ik deze geschiedenis ken, voel ik me meer verwant met dit land, meer thuis in de stad.' 'De sleutels tot het verleden', zo formuleert de Engels-Caraïbische schrijver Caryl Phillips (*Trouw*, 5 december 2002), 'bevinden zich rondom ons: in de grachtenpanden, in boeken, in een schilderijtje. Ze zetten ons op het spoor van de geschiedenis, die een essentieel onderdeel is van ons wezen.' Deze sleutels zijn overal in Nederland te vinden in het historisch erfgoed dat wordt bewaard in archieven, monumenten, in de bodem en in musea.

[kop]Voorgeschiedenis van het project

[lopende tekst]Het Interculturele Erfgoedproject voor Nederlands als Tweede Taal maakt gebruik van de ervaring die is opgedaan met het Landelijk Museumproject Nederlands als Tweede Taal. De lesmap die hiervan het resultaat was, *Geschiedenis van de eigen omgeving. Interculturele museumlessen voor Nederlands als Tweede Taal*, diende als

uitgangspunt en stimulans voor dit boek. Doel ervan is om mensen die een inburgeringscursus volgen, met de Nederlandse geschiedenis in aanraking te brengen. De geschiedenis van de eigen woonplaats van de deelnemers staat daarbij centraal. In de eigen omgeving is veel interessant erfgoed te vinden. Door de interculturele werkwijze is er ook ruimte om het culturele erfgoed te benoemen dat de cursisten al bij zich dragen. Dat opent de mogelijkheid voor daadwerkelijke integratie, dat immers altijd een tweezijdig proces dient te zijn.

Inburgering

Een betekenisvolle kennismaking met 'het nieuwe' sluit vaak aan bij een herkenning van het oude. Nieuwkomers maken zich de cultuur 'eigen' door het bekijken en ervaren van historisch en cultureel erfgoed te combineren met het beleven en vertellen over de eigen ervaringen en achtergronden. Soms komt herkenning als een verrassing, zoals blijkt uit de opmerking van Fatima Elatik in een interview in *Trouw* (15-9-2002): *'Mijn moeder is laatst met een club van zestig vrouwen naar het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen geweest. Helemaal geëmotioneerd kwamen ze terug. Ze hadden gezien dat Nederlandse vrouwen vroeger ook boerenvrouwen waren, net als zij in Marokko.'*

[kop]Samenwerking erfgoed en onderwijs

De lessen in dit boek werden ontwikkeld in werkgroepen bestaande uit een medewerker van de erfgoedinstelling, een docent Nederlands als Tweede Taal en een medewerker van Interculturele Programma's. Zo zijn vraag en aanbod optimaal op elkaar afgestemd. Mensen uit de volgende instellingen werkten samen: het Nationaal Archief in Den Haag met de Mondriaan Onderwijsgroep in Den Haag, het Historisch Centrum Overijssel in Zwolle met Deltion College in Zwolle, de Archiefdienst voor Kennemerland in Haarlem met het Nova College in Haarlem, de Stichting Oude Groninger Kerken in Groningen met het Noorderpoortcollege in Groningen, de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen in Arnhem met het Rijn IJssel College en het Thermenmuseum Heerlen met het ROC van Eindhoven en het Arcuscollege in Heerlen. De coördinatie en redactie waren in handen van Interculturele Programma's.

Themakeuze

De erfgoedinstellingen en docenten bepaalden gezamenlijk het thema. Geschiedenis van de eigen omgeving was daarbij de belangrijkste richtlijn. Het onderwerp diende zich soms aan doordat het archief, de archeologische opgraving of het monument daarvoor aanleiding gaf. Zo ligt bij een monument als het landhuis Zijpendaal in Arnhem de keuze voor het thema 'wonen' voor de hand. In de eerdere lesmap van het Museumproject Nederlands als Tweede Taal was dit thema al intercultureel uitgewerkt en daarop kon voor het landhuis in Arnhem worden voortgebouwd.

Ook was er aandacht voor het bewaren of aan de oppervlakte brengen van het erfgoed zelf. Dit gold bijvoorbeeld voor de archiefflessen in Zwolle en voor de opgraving van het Romeinse badhuis in Heerlen.

Praktische overwegingen speelden eveneens een rol. De keuze voor de Der Aa-kerk in Groningen hing samen met de goede bereikbaarheid voor de cursisten en het beeldbepalende aspect van dit en andere kerkgebouwen in de woonomgeving. Religie is

bovendien een belangwekkend thema in de Nederlandse geschiedenis; dat bleek ook uit de reacties van de cursisten.

De interculturele aspecten van het onderwerp kwamen soms pas in tweede instantie echt uit de verf, onder andere door de inbreng van cursisten. Zo evolueerden tamelijk traditionele lessen over het koningshuis tot herkenbare verhalen over verjaren, trouwen en rouwen. Tevens kwam zo de grondslag voor een Nederlandse traditie aan bod: de viering van Koninginnedag in de lessen van het Nationaal Archief in Den Haag. Andere onderwerpen, zoals de migratiegeschiedenis die in de Haarlemse lessen centraal stond, boden al van meet af aan veel aanknopingspunten voor de eigen ervaringen van de cursisten.

De in dit boek beschreven lessen en thema's kunnen ook op andere plaatsen worden toegepast. Evenals het Historisch Centrum Overijssel bevat vrijwel ieder archief 'Trouwstukken': registers of andere documenten die informatie over huwen in het verleden herbergen. Dat geldt ook voor gegevens over migratiegeschiedenis, die in bevolkingsregisters of registers van binnenkomst terug te vinden zijn. Een Romeins badhuis is dan wel vrij uniek in Nederland, maar archeologisch erfgoed is op veel plaatsen terug te vinden.

Werkwijze en lesopbouw

De inhoudelijke inbreng kwam meestal van de erfgoedmedewerkers, terwijl de docenten de didactiek en lesopbouw verzorgden. De inbreng van de cursisten was belangrijk bij de ontwikkeling van het lesmateriaal. Daarom zijn de lessen ook twee maal proefgedraaid en zijn ervaringen van deze proefflessen in korte impressies beschreven. U vindt ze onder de kop 'Zo ging het bij ons' terug in dit boek.

De lessenseries bestaan in het algemeen uit drie delen. De eerste les is een voorbereiding op het bezoek aan de erfgoedinstelling en een inleiding tot het thema. In de tweede les bezoeken de cursisten de instelling. De derde les staat in het teken van evaluatie en nabespreking.

Het cursistenmateriaal van iedere instelling is in aparte deeltjes gedrukt. Het is bij de betreffende erfgoedinstelling te verkrijgen, maar voor de volledigheid ook in dit boek opgenomen. De audio-cd bevat aantrekkelijk lesmateriaal, dat zowel wordt gebruikt om een historische sfeer op te roepen, als om de spreek- en luistervaardigheid te oefenen.

Profiel van de cursisten

Het niveau van vooropleiding en taalvaardigheid van de cursisten die deelnamen aan de proefflessen, was zeer divers. Nieuwkomers en 'oudkomers' zaten vaak gezamenlijk in een cursusgroep. Het niveau varieerde van hoger opgeleiden tot mensen die niet kunnen lezen en schrijven. Het docentmateriaal start dan ook met een korte omschrijving van het profiel van de cursisten. Het cursistenmateriaal van iedere stad is zoveel mogelijk op het betreffende niveau van de cursisten afgestemd. Toch opent de interactieve werkwijze ook mogelijkheden om de lessen op een ander niveau te geven. Het lesmateriaal in dit boek biedt allerlei aanknopingspunten voor differentiatie.

[deel 2 van de inleiding]Uw eigen intercultureel erfgoedproject

'Een identiteit bestaat ook uit plekken, de straten waar we hebben gewoond en een deel van onszelf hebben achtergelaten.' (uit: *Langs grenzen* van Claudio Magris)

'Multicultureel is wat we zijn, globaal is waar we zijn en intercultureel is de manier waarop we gezien willen worden en waarop we met elkaar omgaan.' (Chitra Sundaram, danseres en commentator, Londen 2002)

De volgende uiteenzetting van achtergronden en begrippen helpt medewerkers van erfgoedinstellingen of docenten om zelf vergelijkbare lessen samen te stellen. De eerste stap bij het ontwikkelen van een eigen lessenserie is het zoeken van een samenwerkingspartner. Neemt de erfgoedinstelling het initiatief, dan is het wellicht niet eenvoudig een docent te vinden. Docenten zijn immers zeer zwaar belast. Toch is samenwerking essentieel. Zoek contact met de individuele docent of met school, zelfs via onorthodoxe wegen. Loop de school binnen en spreek een leerling of leerkracht aan. Vraag een inburgeraar om tips. Loop vooral ook eens een les met inburgeringscursisten mee. De websites aan het eind van deze inleiding kunnen uw zoektocht vergemakkelijken.

[kop]Achtergronden en Begrippen:

erfgoed

In de gangbare omschrijving betreft cultureel erfgoed de materiële en immateriële overblijfselen van de geschiedenis. Monumenten, muziek, museumvoorwerpen, spreekwoorden, historische en moderne stadsgezichten, oude gebruiksvoorwerpen, landschappen, foto's, archieven, danspassen en archeologische objecten horen er allemaal bij.

cultuur

Cultuur is een dynamisch begrip. Cultuur is een *proces* dat betekenis en waarden toekent. Een bepaalde groep mensen ontwikkelt een gezamenlijke cultuur. Dit kan verschillende groepen of gemeenschappen betreffen, die zich vormen op grond van bijvoorbeeld leeftijd, religie, favoriete sport, of nationaliteit. Jongeren, gereformeerden, hockeyers en Argentijnen hebben gemeenschappelijke culturele kenmerken. Sommige aspecten kun je kiezen, maar andere niet. Huidskleur, sekse, etniciteit, gezondheid en dergelijke staan meestal bij de geboorte al vast, maar de culturele betekenis ervan is veranderlijk. Ieder mens behoort tegelijkertijd tot verschillende groepen. Daardoor is iedere gemeenschappelijke cultuur ook vol van tegenstrijdigheden. Bovendien zijn er historisch gegroeide machtsverschillen tussen groepen.

culturele ontmoetingen

Iedere cultuur is ontstaan en ontwikkelt zich door het contact met anderen. Zo zijn de Nederlandse cultuur, taal en geschiedenis ontstaan door de wisselwerking met andere culturen. Voorwerpen, woorden, technieken uit andere landen en streken zijn zo ingeburgerd in de Nederlandse cultuur, dat iedereen ze als Nederlands ervaart. Het café

is herkenbaar als een Frans woord en is afgeleid van het Arabische woord voor koffie. Kawwe heette daar de drank die nu als 'kopje koffie' niet weg te denken is uit Nederland. Het Perzisch tapijt is in vele huiskamers net zo gewoon als op de zeventiende-eeuwse schilderijen van Hollandse (en Vlaamse) meesters.

intercultureel

Intercultureel betekent tussen de culturen. Daarbij gaat het om contact tussen mensen met verschillende culturele achtergronden. Culturen ontmoeten elkaar altijd door personen, unieke individuen. Ieder individu is uniek en tegelijkertijd lijken alle mensen op elkaar. Dagelijkse ervaringen als wonen, werken, eten, ontmoeten, liefhebben, reizen, trouwen, muziek maken en ga zo maar door spelen een rol in het leven van mensen waar ook ter wereld. De manier waarop aan deze zaken wordt vormgegeven is deels cultureel bepaald.

identiteit

Ieder individu heeft recht op een eigen cultuur, zo staat in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Alle rechten gelden mits ze anderen niet kwetsen. Eigen cultuur is belangrijk voor gevoel van eigenwaarde en identiteit. Iemands identiteit is gebaseerd op het eigen levensverhaal. Identiteit is net als cultuur ook een dynamisch begrip. In de ene situatie zal een bepaald aspect een veel grotere rol spelen dan in de andere. Zo kan voor een migrant de overgang van het platteland naar de stad wel veel belangrijker zijn die van het ene land naar het andere.

dialogoog

Een open vraag naar iemands persoonlijke geschiedenis geeft ruimte voor een dynamisch begrip van identiteit. Dit werkt beter dan slechts de vraag te stellen 'waar komt u vandaan' of te vragen 'hoe ging dit in uw "thuis"-land'. Achter de laatste vraag gaat immers de vooronderstelling schuil dat het land van herkomst het belangrijkste is. Maar was het niet juist de bedoeling van inburgering dat Nederland ook het 'eigen land' wordt. Natuurlijk blijft er altijd een speciale band met het land van herkomst bestaan. De kennis die deze 'dubbele culturele identiteit' oplevert (kennis over taal, gebruiken, omgangsvormen, etc.) is de culturele bagage van de cursisten. Intercultureel leren houdt in dat dit soort kennis en ervaring over en weer aan bod kunnen komen. Als de sfeer vertrouwd is, kan een leerkracht door het vertellen of tonen van iets uit zijn of haar eigen leven ook de cursisten over hun leven laten vertellen.

Het stellen van open vragen is belangrijk, want het is geenszins prettig om steeds te worden benaderd met vaststaande veronderstelling naar aanleiding van de etnische afkomst. Liever dan: woont u in een flat? of: speelt u ook piano? of: u eet zeker vaak rijst? stelt u open vragen als: hoe woont u? welke ervaringen heeft u met muziek? Als de vragen open gesteld worden, komen mensen met hun eigen verhaal, inclusief eigen culturele achtergronden.

erfgoed en identiteit

Erfgoed speelt een rol bij het nadenken over identiteit en omgekeerd. Zo gebeurde het tijdens de proefles in Arnhem dat een deelnemer naar aanleiding van het bekijken van een schilderij iets vertelde over zijn religieuze overtuiging. In de eetkamer van het landgoed Zijpendaal hangt een schilderij met jagers. 'Vind je de mensen op het schilderij

vriendelijk kijken?' vroeg de docent. Een cursist antwoordde: 'Nou, ze zijn niet aardig voor dieren. Ze maken dieren dood.' 'Ja, voor het vlees', zei een andere cursist. 'Toch is dat niet aardig voor dieren. Wij zijn hindoe, we eten geen vlees. Vriendelijk zijn voor dieren is ook belangrijk.'

Erfgoed in Nederland

In Nederland zijn talloze instellingen en plaatsen waar geschiedenis te ontdekken is.

Monumenten vallen volgens de Monumentenwet uit 1988 uiteen in twee categorieën: de (archeologische) monumenten en de stads- of dorpsgezichten. Met monumenten worden alle 'onroerende zaken' bedoeld. In Nederland zijn op dit moment circa 48.000 gebouwen beschermd als rijksmonument en 330 beschermde stads- en dorpsgezichten. Het zijn gebouwen en objecten, zoals vaarten, bruggen, wegen, bomen en pleinen, van tenminste vijftig jaar oud, die door hun schoonheid, de wetenschappelijke en/of hun cultuurhistorische betekenis van belang zijn.

Archieven hebben eveneens een wettelijke basis. Nederland kent zo'n driehonderd archiefinstellingen. Er zijn rijksarchieven, gemeentelijke archieven, archieven van waterschappen en particuliere archieven. Deze zijn onder te verdelen in professionele categorale archieven (zoals het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging of het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis) en in archieven bij particuliere instellingen (zoals musea, kerken, bedrijven, of bij privé personen). De Archiefwet uit 1995 waarborgt dat overheidsinstellingen hun archieven zorgvuldig beheren. Het ontsluiten van archieven - de informatie beschikbaar maken voor geïnteresseerde burgers - is een volgende stap. Digitalisering speelt hierbij een grote rol. Op internet is zowel over de overheidsarchieven als over een aantal particuliere collecties veel informatie te vinden.

Archeologisch erfgoed bevindt zich zowel onder de grond als in musea en depots. Dit erfgoed vormt een belangrijk deel van de geschiedenis van onze leefomgeving. De sporen in de grond of onder water zijn echter niet altijd makkelijk zichtbaar. Steeds vaker worden archeologische monumenten in hun context bewaard en als onderdeel van het landschap zichtbaar gemaakt. Archeologie wordt steeds beter voor het publiek toegankelijk. In Nederland zijn er minstens dertig archeologische musea.

Musea Over het aantal musea in Nederland lopen de meningen uiteen. De Nederlandse Museumvereniging telt ongeveer 400 leden, maar worden alle musea, oudheidkamers, kastelen, dierentuinen en hortussen meegerekend, dan zijn er wel 1200 musea in Nederland. In de meeste plaatsen is een historisch museum te vinden, dat soms met een kunstcollectie is gecombineerd. Behalve kunstmusea zijn er maritieme, techniek, natuurhistorische en volkenkundige musea.

Tien aandachtspunten en ideeën voor het gebruik van erfgoed als bron voor intercultureel leren

Identiteit

1. Beschouw de cursist als persoon met een geschiedenis. Pin hem of haar niet vast op één aspect. (Bijvoorbeeld sekse, klasse, etniciteit, religie, leeftijd etc.) **Identiteit** is meervoudig en veranderlijk. De grenzen tussen culturen liggen niet vast. Let erop dat begrippen als 'wij', 'zij', 'onze voorouders' of woorden als 'eigen', 'anders' of 'vreemd' cursisten niet buitensluiten. Presenteer uzelf als docent of rondleider ook als persoon met een geschiedenis. Ruimte voor uw eigen levensverhaal geeft ook ruimte en vertrouwen aan de cursist.

Inhoud

2. Gebruik **erfgoed als doel** voor intercultureel leren. Muzikale stromingen als de jazz zijn een resultaat van de beïnvloeding van verschillende muzikale tradities. Zaken die vanuit een westers perspectief ontdekkingen en uitvindingen lijken, waren in andere werelddelen al lang bekend. Chinezen en Koreanen kenden de boekdrukkunst al lang voordat Gutenberg of Coster het uitvond. New York had al een naam voordat het Nieuw Amsterdam heette. Wetenschappelijke ontwikkelingen in de wiskunde en algebra zijn ondenkbaar zonder de islamitisch-Arabische wereld.

Ontmoeting

3. Gebruik **erfgoed als middel** voor interculturele uitwisseling. Een voorwerp, een gebouw of een opgraving leidt vaak naar een universeel thema, zoals wonen, werken, veiligheid, zorg, spelen en dergelijke. Een spoor uit het verleden draagt meerdere betekenissen. Toon **interesse** voor de inbreng van de cursist. Respecteer de eigen mening van de cursisten en houd in eerste instantie uw eigen mening buiten beschouwing. Stel open vragen: wat - wie - waar - wanneer - welke - hoe. De waaromvraag behelst vaak een waardeoordeel waardoor iemand zich in de verdediging gedrukt voelt. Toon begrip als de cursisten iets niet weten en vertel wat ze moeten weten.

Verrassing

4. Geef **ruimte** voor en beloon initiatief. Geef de cursisten of leerlingen bijvoorbeeld eerst tijd om vrij rond te kijken. Geef ze de gelegenheid vragen te formuleren.

Emotie

5. Zorg voor **direct contact** met de bron, bezoek het monument daadwerkelijk, maak interviews met ouderen (allochtoon en/of autochtoon). Maak gebruik van de geschiedenis van de omgeving.

Diversiteit

6. Zoek naar **diversiteit** in het beeld- en **bronnen**materiaal. Betrek relevante migrantenorganisaties bij het erfgoed/onderwijsnetwerk. Ga na welke beelden van allochtonen (M/V) in de bronnen voorkomen. Bedenk welke gebouwen in uw omgeving te maken hebben met Nederlands-Indië, Suriname of de Antillen. Het is belangrijker dat de gekozen bronnen representatief zijn voor menselijke ervaringen en geschiedenis dan voor de collectie. Collecties zijn ontstaan in een bepaalde tijd, met de beperkingen van die tijd. Wat belangrijk genoeg was om bewaard te worden, hangt samen met de vraag wie er als belangrijk en machtig gezien worden.

Beeldvorming

7. Let op **beeldvorming**. Wie spreekt er, wie handelt er, wie neemt initiatief (M/V, autochtoon, allochtoon, zwart en wit). Als er in de bron sprake is van vooroordelen, racisme of antisemitisme, behandel de werking ervan. Benadruk dat dit historische en dus veranderbare verschijnselen zijn. Train de cursisten erin om bevooroordeelde visies te herkennen en met argumenten te weerleggen. Probeer vanzelfsprekendheden te doorbreken.

Didactiek

8. Presenteer het **doel** van het programma helder. Vertel duidelijk wat van de leerlingen wordt verwacht. Durf keuzes te maken. Wees concreet. Wissel werkvormen af. Nodig eventueel een kunstenaar of dramadocent uit, zodat ook andere dan alleen de verbale vaardigheden naar voren kunnen komen. Maak gebruik van **activerende** didactiek.

Meertaligheid

9. Besteed extra aandacht aan het **taal**gebruik. Gebruik geen overbodige vaktaal. Laat cursisten soms eerst het antwoord in een andere taal geven, zoek dan naar het Nederlandse woord. Licht zo mogelijk enkele termen toe, bijvoorbeeld in een woordenlijst.

Resultaat

10. Laat iets achter in het museum, de erfgoedinstelling of de website. Schrijf bijvoorbeeld een brief terug naar het archief over het bezoek of maak een stukje voor het gastenboek van het museum. Nodig de krant of radio uit bij het bezoek aan het monument. Overleg hier van tevoren over met alle partijen. Het werken naar een **resultaat** is motiverend voor deelnemers en begeleiders.

Enkele handige websites:

Erfgoed

Bovenstaande informatie over erfgoed is deels ontleend aan de site van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, www.minocw.nl.

De Vereniging Digitaal Erfgoed Nederland heeft een uitgebreide site op www.den.nl. www.cultuurwijzer.nl is de site voor het publiek. www.cultuurwijs.nl voor het onderwijs.

www.geheugenvannederland.nl is onlangs op het net geplaatst.

Via www.erfgoed-utrecht.nl komt u op een redelijk volledig landelijk overzicht van erfgoedinstellingen, met speciale aandacht voor de provincie Utrecht.

Archieven zijn goed toegankelijk via het internet. Naast de site van het Nationaal Archief www.nationaalarchief.nl bieden www.archiefnet.nl of www.archieven.nl goede ingangen.

Archeologie is toegankelijk via www.archeologie.kennisnet.nl.

Monumenten zijn terug te vinden via www.monumenten.nl.

Musea via www.museum.nl.

Intercultureel leren

Informatie over Intercultureel Leren biedt www.tijm.nl.

Inburgering

Een overzicht van opleidingen die inburgeringscursussen geven, staat op www.bveraad.nl

.

Meer informatie over inburgering vindt u op de volgende website: www.inburgernet.nl.

Veel informatie over multicultureel Nederland staat op www.multiculturele.pagina.nl. De migrantenorganisaties die officiële gesprekspartners van de overheid zijn, staan op www.lowm-maluku.nl. Daarnaast zijn er ook veel organisaties die niet onder de paraplu van de koepel vallen. De landenpagina's hebben verwijzingen naar verenigingen, bijvoorbeeld www.china.pagina.nl of www.china.StartTips.com.

De inmiddels talrijke studentenverenigingen van diverse 'allochtone' groepen kunnen ook de weg naar deskundige migranten wijzen, bijvoorbeeld te vinden via het Landelijk Multicultureel Studenten Platform <http://www.platformlamp.nl>.

Een uitstekende bron van informatie over migrantenmedia biedt www.omroep.nl (klik op [nps](#) en daarna op [cross-culture](#)). Dit biedt onder meer een overzicht van Turkse en Marokkaanse media in Nederland. Ook www.miramedia.nl geeft een schakel naar de multiculturele samenleving.

Slavernij, migratie, islam

Specifieke deskundigen, bijvoorbeeld op het gebied migratiegeschiedenis, slavernijverleden of islamitisch erfgoed, zijn via de zoekwoorden ook op internet te vinden. Dat leidt onder meer naar www.platformslavernij.nl, www.imagineice.nl of www.iisg.nl/cm over migratiegeschiedenis of naar www.islamenburgerschap.nl.

Voor meer tips en informatie kunt u bellen of mailen met Dineke Stam of Elisa Veini van Interculturele Programma's bij de NMV, ip@museumvereniging.nl. Telefoonnummer 020-5512900.